

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Ք Ս Ա Ն Ե Ւ Ա Ե Ց Ե Ր Ո Ր Դ Տ Ա Ր Ի

Զ Մ Ի Ռ Ն Ե Ւ Ա Ը Ա Ր Ա Ր 7 Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս 1865

Թ Ի Ի 759

Զ Մ Ի Ռ Ն Ե Ւ Ա 7 Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս

Ի ՅԱՆՆԵՒԼ ԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԱՐԸԱՆՈՒՄՈՅ ԱՐԸԱՆՆԵՒՆ

Ներկայ 759-րորդ թիւը նշանակութեան արժանի է որովհետեւ լրացրայ 26-րորդ տարւոյն զորս կը բանայ :

Ինչպէս անցեալ քառանկէնդ ամաց մէջ, նմանապէս յետ այսորիկ, ձեռքերնէս եկածին չարի, անխնայ Զառնիք պիտի աշխատի՝ ի նպատակ աղքատներն կերպ յառաջողութեան, առանց ձեռքէ ձգելու դիտահման թիւնը՝ որ Արշալուստ առաջնորդն եղաւ ի սկզբանէ անտի, և ողորմութեամբ Աստուծոյ, յաջողեցաւ մինչեւ այս օրս ազատ պահել զայն ամեն վտանգներէ ու ձախարհութիւններէ, և միանգամայն կարող եղաւ հասնել բազմապիսեան թիւնը անոր վերայ հրաւիրել :

Լրացրայ ներկայ տարեգարծին բարեպաշտէ հոգի իւր նորիսկան պարտք մի ունիմ կատարելու . այն է մեր խորին երայրատակութեամբ յայտնել Արշալուստ վն հանձն բարեբարաց, որոյ մէջ երեկի ու փառաւոր կը հանդիսանայ օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնը : Նմանապէս մեր անկեղծ շնորհակալութիւնը հրապարակաւ կը մատուցանեմք լրացրայ հեռաւոր և մերձաւոր բաժանորդացը . վստայի յայտնի է թէ առանց համակրական սիրոյն և միտքան օժանդակութեան յիշեալ բարեբարաց և ազգակեր բաժանորդաց, անհնար էր որ Հայոց անդրանիկ լրագրիւր, Արարատեան Արշալուստը կըսեմք, կարող ըլլար անընդհատ կերպիւ հաստատուն մնալ քառորդ դար մի :

Ինչպէս վերը ըսինք, ըստ չափու կարողութեան մերոյ, պիտի շարունակեմք մեր անձնանկեր Զանքը յօգուտ ազգային ճշմարիտ յառաջողութեան . վստայ որոյ յուսաւք թէ Արարատեան Արշալուստը արժանի պիտի ըլլայ միշտ ընդհանուր ազգին վն հանձնական ներդրումները և համակրական սիրոյն, որով ի սկզբանէ անտի պատուեցաւ և քաջակերտեցաւ ամեն կերպիւ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մեծին Բրիտանիոյ ազգային երեսփոխանաց ընտրութիւնները ընդնայան . որոյ մեծազոյն մասը աղաւտասիրական են, այսինքն այժմեան կառավարութիւնը :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Վ Ի Պ Ս Գ Ի Ռ Ի Թ Ի Ն

Սրբազան եպիսկոպոսաց սրբոյ Սմեակաբեկեան վանաց նորքոնդայոյ, հանդերձ հակիրճ ծափօրութեամբ ժամանակաց եւ երեսի գործոց նոցին :

Ըստ խնդրոյ ունայ, աշխատաւորեալ

Գերապատիւ տեառն Յովնանեան Խաչկեան՝ Խաչկալի արագ երիցուն Հայոց եւ Ասպետի ի Կալիարա :

(Շարունակութիւն եւ վերջ) :

Յայտմ վայրի մասին Զուլայ լինել տեղի առատ դինւայ և օղոյ, առ որ երկիցս ի շարաթւոյ ընդ երեկս խաղայ ի Զուլայ և մուտ անտի ի վաճառ անօղնական հակակոպտն, բերելով ընդ իւր զըրոյ, զպատճառն զոր՝ ծիւղ զգահին, զանկիւստեցեալ պարիչո՝ և զերգեցիկս : Ի ծայնէ որոտալոյ հրացանայ՝ սարսի Զուլայ, զորք զըրանին ի փողոցս՝ ում կալուն տանջեն վիրաւորեն, և է՝ զոր սպանանեն : Հասարակութիւնը ամրացեալ ի տան ի տեւտ քարտու գրաւին, միաբանք վանայն աստ և անդ ծպտեալ թողուն զԱռաջնորդն ի վտանգ կնայ և մահու, իւրաքանչիւր բոլորէր նշմարեն նմա զմահ չաբաչար հուպ ընդ թերաբաւ սրոյն անօրինի . ի գիրկն առեալ շարին՝ համարյոք նորաձիւ մօրուսացն ընծայէ

կուսակից . Գիտեալ արժան է, որ Անգղիոյ երեսփոխանական ժողովը 658 անդամներէ բաղկացեալ է . ասորոյմէ զրեթէ 372ը աղատասիրական և 286ը պահպանողական են այժմ . ըսելէ որ նոր ընտրութեանց մէջ աղատասիրական կուսակցութիւնը 86 քուէից առաւելութիւն մի ունի :

Անգղիոյ օգոստափառ թագուհին, Լէնքեսթըրի դքսուհի ծպտեալ անուամբ ճանապարհորդութիւն կընէ և Օսթէնտ քաղաքը երթալով՝ անկեց այցելութեան պնայ Պէլճիկայի Լէորդս թագաւորին . որ Լաւքէն դքսակը կըրնակի : Կորին Վեհափառութեան առողջութեան վրայօք հասած վերջին լուրերը քիչ մը ազէկ են :

Թէպէտեւ կըզրուցուէր, թէ Մեծին Բրիտանիոյ թագուհոյն թագածառանց որդին, բարձրագոյն Վալլէսի իշխանը՝ ընկերութեամբ իւր լծակից իշխանուհոյն ճանապարհորդութիւն մի պիտի ընէ ի Գաղղիա, սակայն կերեւի թէ Կորին թագաւորադին Լարձըրթիւնը միտքը փոխած է այժմ . նմանապէս յայտնի է թէ Էլքոմբի ըլլալու ծովային տեսաւորութեանց ներկայ պիտի դառնայ թէ ոչ : Բայց ըստ հասարակաց կարծեաց, եթէ Կարլէոն կայսրը Էլքոմբի երթալու ըլլայ, յայնժամ Վալլէսի իշխանն ևս ներկայ պիտի դառնայ այնպէս :

Լարձըրթապառն Կարլէոն իշխանը ժեբում՝ Կարլէոն կոչուած շոգեհաւով Անգղիոյ ծովագետեայ զլիաւոր քաղաքները պտտելէ ետեւ, անցեալ ամսոյ 16-28ին հասաւ ի Լիւրփուլ, ուր իւր բարձր աստիճանին արժանաւոր պատուով ընդունուեցաւ :

Անգղիոյ կառավարութիւնը անցեալները ուղեւոր մի փորձեր ընել վստայ աղատութեան միտքը Վեհափառութեան հիւպատոսին որ բանտարկեալ կըզտնուի Հապէշտանի մէջ, փութացաւ նոր պաշտօնակալ մի յուզարկել յիշեալ հեռաւոր երկիրը : Սակայն անգլիացի լրագրիւնները կըսեն, թէ Հապէշտանի կայսրը չուրէր է ունկնդրութիւն մատուցանել Անգղիոյ նոր պաշտօնակալին . որ ուրիշ բան մը չէ կըցեր ընել, բայց միայն միտքը Վեհափառութեան հիւպատոսին կենդանի ըլլալը իմացեր է :

Կալիւլ-Գատեր Էլէին Ղեզայրի մէջ մեծ պաշտօն մի տրուելու համբաւը տարածուելով, շատ օրագրութիւններ վտանգաւոր համարեցին այս բանը :

պատիւ, մատուցանին նմա պատարագ կամաց վանքն Զուլայ և ժողովուրդն ողջոյն . քոյ են ամենայն, ասէ, ծառայք հպատակեալ հրամանի, խնայեալ աղաչեմ խնայեալ : և մինչ նորա ծանոթացաւն կըկալ թէ էր ոչ երեկն այս քահանայք և ժողովուրդք, և հրամայէ զամենեւեան զնոսա ի սուր վաղաւորի մաշել, նա սուրը չրթամբը զանտերք գոտս նորա հաթուրեալ ազալ, մեծ է սորոսի մեծութեանը՝ երկիւրեւ են Հայք, որ վստայ չկարեն առաջի քո երկիւլ և այսպէս մահու անդ ըմբիւրթը թմրեցուցեալ զարիւնքուտ զպոսնն ազալէ զԶուլայ ի վաղահատ վտանգին, մինչ քաղցրացեալ Տեառն՝ բառնայ ի միջոյ զգլխախնայ քանտար և պատուհան մեղաց, թէ և անդալին մրտեր դառն գոհի՝ հեղու յանալարտ յողջակին, այն է Միմեն Հայքապետեան ազգապետն՝ որ ի քաղաքապետին կարողեան էր իշխան և հարկահան գիւղերից . ընդ որ մահապետը զլիստոյն և յետ երկոյ աւուրց զմարմինն յերան ամէ . որ վրին գտեալ և զգլխին տարեալ թաղեն յերկրեցուց Մէլտանի կամ Բեթլիսի կողմեցեալ :

Յետ որոյ՝ այլ ոչ կարացեալ եպիսկոպոսին զօրանալ ըստ կերպի առաջնոյ ի կառավարութեան, մանաւանդ և զգլխալ ի Զուլայոյ՝ ինքնացօժար կամօք թողուլ բանէ զվանս, և չուէ երանէ յիշմարտն յամի 1851 . ուստի և յամին 1852 դարձ արարեալ ի Զուլայ՝ իբրեւ անդործունեայ միաբան ուխտէ մնալ . . . ուր և զինի

և զանաղան դիտողութիւններ ըրին այսպիսի պաշտօնաբաշխութեան մի գէմ . Վասնորոյ փարիզի Մոնթիթօր լրագիրը փութացաւ սուտ հանելու այս լուրը . այսու ամենայնիւ անոնք որ իրաւ է կըսեն, յաստի կըբերեն թէ Մոնթիթօրը սովորութիւն ունի սուտ է ըսելու միշտ այն բանին համար, որ տալիսին ի դորձ չէ դրուած :

Մոլաւալաքիայի տիրող բարձրագոյն Բուզա իշխանը որ Վեհափառ կըզտնուի այժմ, ըստ խորհրդոյ բժշկաց Լամ քաղաքը պիտի երթայ հանքային ջուրերը մահելու համար : Որհաստատեն թէ Գաղղիոյ այսպիսի մօտ հասնելով, անկարելի է որ Կորին Լարձըրթիւնը չերթայ ի փարիզ, կամ ի Ֆրանկէնպոլս, կամ ի Բլոնայի և կամ Էլաւնի զօրաբանակը, տեսնելու համար զԿարլէոն երրորդը :

Պատանօ գուքը, որ Կարլէոն կայսր սենեկակալն է, այս օրերս Պրուսէլ դնաց, և կըհաստատեն թէ քաղաքականութեան վերաբերեալ յատուկ պաշտօն մի ունի կատարելու Պէլճիկայի թագաւորին քով :

Չվիէոնի երկիրներէն՝ հաւանականաբար, 20,000 բոլոնիացի Լամբիկայի Միացեալ Կահանները պիտի պահպանեն . բայց որովհետեւ այս ճանապարհորդութեան հարկաւոր ծախքը ընելու դրամ չուին, Գաղղիոյ կառավարութիւնը յանձնառու կըլլայ ձրիաբար փոխադրել զանոնք Լամբիկայի ծովագետեայ քաղաք մը . իսկ Չվիէոնի կառավարութիւնը մարդ զուլս 108 ֆրանք պիտի տայ, որպէսզի իւրաքանչիւր պահուիստ իւր սննդեան պիտոյքը հոգայ :

Սպանիոյ կառավարութիւնը պաշտօնական կերպիւ ճանաչաւ և ընդունեցաւ զնոր թագաւորութիւնը ի տալիս և մօսի Ուրա զօրապետը Սպանիոյ գետապան անուանեցաւ և արդէն ճամբայ ելաւ Ֆիորէնցա երթալու : Իսկ Թալաւրանէ մարքեզը, որ Իտալիոյ գետապան էր ի Լեզզոնա, միեւնոյն պաշտօնիւ Մատրիտ պիտի երթայ : Եւս կերպիւ քաղաքական յարաբերութիւնները արդէն հաստատուած կըհաւանարին յիշեալ երկու տէրութեանց մէջ :

Որհաստատեն թէ Լուստրիոյ կառավարութիւնն ևս շատ չանցած պիտի ճանաչէ Իտալիոյ թագաւորութիւնը, և այս բանին համար Գաղղիոյ կառավարութիւնը վերջին ճգամը կաշխատի, կըսեն, ժա

բանի մի աւայ, լցեալ ծերութեամբ պակասի ի կենաց յամին 1853 :

Ժե . Տէր Յովնանէս Երկրորդ՝ Լեւոնանցի եպիսկոպոս (մահանուանալ Քուրդ) , այր բնական, բանազատ քաղաքակիրթ և զործունայ . սա իբրեւ երկրորդ Մովսէս տան Զուլայոյ՝ առաջնորդութեամբ անուոյանէ զժողովուրդն անմիտ, յեղիպտականապարսա վտանգից կորուսեան յիւզակայ տան Պարսից, յետ մահուան Յովսէպի Դաւթ թագապետին՝ Ստաթահան քաղաքի, ի Հաֆիզտտ անուանեալ փառաւոր առ երկն Զուլայոյնոր անկանի ընդ արեւելս, ուր սաի բազմացեալ անթաք թագաւորաց՝ գունդ պունդ ելուզակօք յաւարի գրաւ զարն առնէին, և անխտիր սպանանէին զմարդիկ : Սա իբրեւ հզօր պաշտօն և սպայաւար ժողովրդեան՝ որոհ վստեալ ի նոսա, տայ ամբաշխեալ զղրուտ փողոցաց արքունի ճանապարհաց ելուտոյ Զուլայոյ, կարգէ պահակս ի վերայ, և անկէհեր հրամանս թողու նոյս՝ զնոտակահար մեռուցանել զմերձեցողս ի նոսին, և ինքն անբուն տկամբ տիւ և զիշիւ հակէ ի վերայ ժողովրդեան քաջակերտ զամենեւեան ի սլլտու է՝ քաջակերտութիւն և այսպէս արկեալ ստորուտ ի լուր թնամիս՝ ոչ որ ի Զուլայ մերձեցայ, որ և միայն զերծանի ի վստաւ կողպտման՝ մինչ կապեալ Մահմադ Դաւթի գլուխ, կարգադրի ապա տէրութիւնն ի ինքն Ստաթարք ըմպէ զբաժակ զուռ, օրհասի մահու . . . յամին 1836 :

մանակէ մը 'ի վեր : Այսու ամենայնիւ տարակոյս չկայ թէ այս գործը դերութեամբ պիտի չլմբնայ, վասնզի բնական է որ Աստուծոյ պիտի պահանջէ այն պայմանաւ ճանաչել խաղի թագաւորութիւնը, որ խաղի ան ալ վեհեմեղի նահանգը Աստուծոյ կայսերութեան մասն ճանաչէ : Ասկայն բնական է նաև որ խաղի ան ալ պիտի չուզէ ընդունել այս պայմանը . վասնզի ինչ է կերպիւ որ վեհեմեղի ժողովուրդները խաղի ան մեծ գերդաստանին մէջ պիտի մանեն , այսինքն պետական բանախօսութիւն է եղեր , զինու զօրութեամբ է եղեր , կամուրիւն է և է միջոցաւ , խաղի ան ինքզինքը կատարեալ միութեամբ հաստատուած պիտի չհամարի՝ բայց միայն երբոր վեհեմեղի աւարական լուծէն ազատուած պիտի ըլլայ :

Այս խնդրոյ վրայք՝ Գարիպիէն հետեւեալ կը գրեն ի վերջին՝ Սթենտէրտ անգլիական լրագրոյն .

“Վստահութեան արժանի տեղեկութիւն մի ընկալայ , որ կը ծանուցանեն թէ իրօք հիմնաւորէ այն լուրը որ այս օրերս տարածուեցաւ 'ի մասին բանախօսութեան , որով Աստուծոյ պիտի ճանաչէ և ընդունի խաղի թագաւորութիւնը : Ասկայն այս գործը տակաւին յառաջ դադար չէ և մեծ դժուարութիւններ ունի : Բանակցութիւնները , որ տեղի ունեցան , եռանկիւնի ձև մի ընկալան ալ մի , մասին Տրուէն ալ լուր մէջ տեղը իրեն բարեխօս մտնելով : Հաւաստի եմ թէ վեհեմեղի դահլիճը կը փափաքի ճանաչել խաղի թագաւորութիւնը , և իրողեցայի դահլիճը իւր կողմանէ կը փափաքի որ ճանաչուի Աստուծոյ . նմանապէս հաւաստի եմ թէ թուրքի դահլիճը յիշեալ երկու տէրութիւններէն աւելի կը փափաքի նպատամատոյց ըլլալ կարգադրութեան մի , որ իւր յարգը և իւր քաղաքական ազդեցութիւնը պիտի աւելցնէ և պիտի ապահովցնէ զխաղաղութիւնը դինէ քանի մը ամաց համար” :

Աստուծոյ և Բրուսիոյ մէջ եղած տարաձայնութիւնը 'ի մասին Հէլզիլ-Հոլլթայնի դիտարկեց՝ կը շարունակուի միշտ : Արհաստատեն թէ Աստուծոյ կառավարութիւնը մօտեցաւ հետեւեալ առաջարկութիւնը ըրեր է Բրուսիոյ դահլիճին յիշեալ դիտարկութեանց գործոյն կարգադրութեան վրայք .

“Աստուծոյ իւր հաւանութիւնը կուտայ , նախ՝ որպէսզի Բրուսիան կարող ըլլայ ստանալ 'Բիէլ ծովեզերեայ քաղաքը , երկրորդ՝ որպէսզի նոյն տէրութիւնը կարող ըլլայ տիրելու 'Բիէլի քաղաքին քանի մը պայմաններով , երրորդ՝ իւր հաւանութիւնը կուտայ որպէսզի Բրուսիան ուրիշ երկիրներ ևս ձեռք բերէ Հէլզիլ-Հոլլթայնի դիտարկութիւններէն , բայց այն պայմանաւ որ Աստուծոյ տէրութեանը ևս հաւասար արժեքով երկիրներ արուի Սիլեզիայի սահմանադրութիւն , ուղիւ զի վերայ յարգարեւել զայն” :

Տակաւին յայտնի չէ թէ այս՝ առաջարկութիւնը

ԺԲ. Տէր Խաչատուր երկրորդ՝ Վաղարշապատոյն կալիփոսոս , այր անհնգ՝ անխառն , այլ անհամբար և ցասկոտ , որ յետ իրեն երկու ամաց առաջնորդութեան 'ի ձեռն չարաշուք եկի կրօնական յովանայ Պապականաց Ժամանակին և հրապարակեալ զիւրաքանչիւր միայն , մտնել 'ի տարապարտ փորձան , և անարդարաբար յետս յԱլմաճիկ կոչի՝ զիւրանական պահապանօք յամին 1842 :

ԺԳ. Տէր Յովհաննէս երրորդ՝ Ղրիմեցի կալիփոսոս , այր խորամանկ՝ այլ անգործունայ , ժիր 'ի փոխառութիւնս մեծաբանակ զրամոյ՝ և ծախսարարութեան յուսկոտ և 'ի սնտոյն . առաջադրող ազգային պիտի անայ՝ այլ վճարող և ոչ մին . 'ի խնայել ամա՝ բարեգոյն է չատել ինչ՝ առաւել քան զանարժանութենէն նորա 'ի կոչումն առաջնորդութեան . վրանանեալ յամին 1848 :

Ի. Տէր Թադէոս Բէլգնապարեան կալիփոսոս , այր բնական հանճարեղ և վսեմ 'ի քաղաքական իրողութիւնը , ճարտար 'ի զիւր հնարից և 'ի ճանաչումն իւրաքանչիւրոյ ներքին և արտաքին բնաբոյրութեան , և միւսն ազգային անձն արժանի ընդունելութեան և նախապատեմեան : Սա՝ մինչ ցիկս Ժամանակի վիճակաւ յուրմեծ յորում տոյ չէ ևս տիրեալ 'ի նա ողին ամբարտաւանութեան , սնտաբոյրութեան և ազատութեան՝ վարէր կալիփոսոսական արժանաբարութեամբ , բարեկարգէր զիւր յովանայ յարգաւորման , ուղիւ զիւր զբաշանայ

ինչ կերպիւ ընդունուեցաւ Բրուսիոյ կառավարութեան . բայց ստորագրէ այն է , որ Բրուսիան իբրեւ տիրող իշխան կը վարուի միշտ Հէլզիլ-Հոլլթայնի դիտարկեց մէջ , առանց ուշադրութիւն մատուցանելու թէ Աստուծոյ ևս մասնակցէ նոյն իշխանութեան , զոր ինքը , այսինքն Բրուսիան միշտ 'ի գործ կը դնէ և ամենին ալ ինչ չի ակնարկէ Աստուծոյ գործակալին ազգաբարութեանը և բողոքներուն : Լաւ հա այս կերպիւ Բրուսիոյ կառավարութիւնը , առանց համահաճութեան Աստուծոյ գործակալին , բանաւորեց զմասին Սթէյ , որ լրագրապետ է Հոլլթայնի մէջ , նմանապէս Հոլլթայնէն արտաբերեց ուրիշ երեւելի անձ մի : Ասոնց յայնչաքը , ըստ երեւմանց , ուրիշ բան չէ , բայց միայն Աստուծոյ հաղորդագրութեան ծննդեան տարեգարձը տօնախմբելին է , ընդգէմ՝ հաճութեան Բրուսիոյ կառավարութեան : Հայտնի է որ յիշեալ դիտարկ Հէլզիլ-Հոլլթայնի վեհապետութեան վերայ իրաւունք ունի , ժողովրդեան մեծագոյն մասը կուզէ զինքը և Աստուծոյ կառավարութիւնն ալ կը պաշտպանէ նոյն դիտարկի իրաւունքը . սակայն Բրուսիան բողոքովին հակառակ է թէ Աստուծոյ հաղորդագրութեան և թէ անոր կուսակցացը և պաշտպաններուն :

Աստուծոյ պաշտօնէից նոր խորհուրդը արդէն կառավարեցաւ նախագահութեամբ Մէնստօրֆ կոմսին՝ որ միանգամայն արտաքին գործոց պաշտօնեայ և կայսերական տան սեփական : Կերբին գործոց տեսչութիւնը Պէլքընի կոմսին յանձնուեցաւ և եկամտայ տեսչութիւնը լորիշ կոմսին : Սօսի ալ Բօմբէր արդարութեան պաշտօնեայ կարգեցաւ . մասին Շօրձ ալ Մալլաթ Հոնգարիայի ատենադպիր (շահարկէ) անուանեցաւ : Պատեւադիր տեսչութիւնը իրանք զօրապետին և ծովային զօրութեանց տեսչութիւնը մասին ալ Պիլքըն սեպուհին յանձնուեցաւ :

Մարքէն հասած լուրերը կը ծանուցանեն , թէ յիշեալ երկրին կայսրը հրովարտակ մի հաներ է , որով կը պատուիրէ իւր պաշտօնակալացը , թէ չըլլայ որ օրինաց հակառակ պատիժ արուի սր և է անձի մը թէ աղքատ է եղեր և թէ հարուստ . նմանապէս կարգիլէ ամեն կերպ հարստահարութիւնը ու զրկանքը , և օրինաց մէջ նշանակուած տուգանքէն 'ի զաւ ուրիշ տուգանքի թելադրութիւն չընեն : Յիշեալ հրովարտակը կարգիլէ ժողովրդեան , որ ամենին դրամ կամ ուրիշ ընծաներ չտան կառավարչներուն կամ տէրութեան գործակալներուն : Եթէ կառավարիչ մը , ընդգէմ յիշեալ կայսերական հրովարտակին , տուգանք կուզէ առնուլ , ժողովուրդը իրաւունք ունի բողոքելու առ կայսրն , որ կը խոստանայ կատարեալ կերպիւ արդարութիւն ընել : Այս բանին համար Սթէյն Վեհապետութիւնը շաբաթ օր մը սահմանեց որ իւր աղքատ հպատակաց բողոքները ընդունի և իրաւունքնին 'ի գործ դնէ :

Մարքէն կայսրը ուրիշ կարգադրութիւն մի ևս ըրաւ որ օտար ազգաց համար շատ օգտակար է :

Երկրորդ խնդրէ , Ստուտարտական և ազգու ատենադատութեամբ հեղուր սէր և ընդունակութիւն 'ի ժողովուրդին , մարքէն յարգարէր զՊապականութեանց ցանկը զհոգս ծանուան և դժուարակիրս ժողովրդոց , լուծանէր զիսկ զԺողովրդական և ներքին տէրութիւն խնդրարարութեանց , միշտ 'ի զիւր կարող և պաշտպանելով զհոգս , յարգէր զյարգելին , ճանաչէր զարժանաւոր՝ վարձատրէր զաշխատաւորս տան ժողովրդեան , և այսպէս քաջալոյսն անտեսութեամբ 'ի կարգի բերեալ զամենայն , վայելէր և ինքն փոխադարձաբար՝ զյարգ , զիւրի , զէր , զշնորհ և զմարդասիրութիւնս յամենից . զինքն որդի մինչ ասի մարդկայն զԼուրն առեալ ուրբի և արբի կոչելով փոխելին զերստանակ մտաց նորին և կառավարութեան , որով և 'ի հակամէտ չըլլայաւ ամենայն ինչ : Չէ 'ի կարիս ասել , թէ քանի միտա Պապականութեան , բարեկամաց և առ հասարակ վիճակայնոց գործեցան , որչափ և մատուցական բարոյական հոգեւորական և անձնաւոր միտա իւրոյ ինքեան . մէջ մեծ նոյա՝ որք արկին զնա 'ի նոյն . անբաւելի յայնչաք՝ որոց բռնի թիկն ածեցին զնա 'ի հաճոյս չարաշար , որչափ մեք զնա արտասելով ասեմք՝ սկզբունք նորա բարի , զործունելութիւն նորա՝ ժիր և տօնելի , համոզանք նորա՝ ճարտար , վեհանքնութիւն նորա՝ խնկելի , միջամտութիւն նորա՝ հզօր և արդիւնաւոր , համարումն նորա՝ առաջիկա և սուր , սուր և իշխանաւորաց սիրողութեան և նախանձելի , և յա

Սթէյն Վեհապետութիւնը որոշեց , որպէսզի զանազան տէրութեանց երեսփոխանները կարող ըլլան տարին անգամ մի Վեհապետ կայսերական քաղաքը երթալ և ամիսի մը չափ այնտեղ մնալով , մէկ կամ քանի մը անգամ ունենալ իրեն խնդրեն իրմէ՝ խօսելու համար 'ի վերայ քաղաքական խնդրոց որ իրենց հպատակաց կը վերաբերեն :

Կիտեւարժան է , որ տէրութեանց դեսպանները 'ի սկզբանէ անտի Կանադէր կը բնակին և միայն այս քաղաքին կառավարիչ փաշային հետ հաղորդակցուելու ունեն , որ արտաքին գործոց տեսչի պաշտօնը կը կատարէ . բայց որովհետեւ այժմ նոյն իսկ կայսեր ներկայանալու և անոր հետ խօսելու արտօնութիւնը պիտի ունենան , տարակոյս չկայ թէ այս բանէն մեծ աշխուժութիւն մի պիտի ծագի այն ամեն ազգաց համար , որոնք յարաբերութիւններ ունին Մարքէն կայսերութեանը հետ :

Ամերիկայի Միացեալ Վահանդներէն հասած լուրերը նշանակութեան արժանի նոր տեղեկութիւններ չեն ծանուցաներ : Կառավարութիւնը մեծապէս ըզբաւեալ է բարեկարգութիւնը և ապահովութիւնը վերահաստատելու հարաւային վեհապետ մէջ : Մէքսիքոյի նորահաստատ կայսերութեան և Միացեալ Վահանդաց հասարակապետութեան մէջ համաձայնութիւնը երթալով կը հաստատուի : Հայտնի է որ Ամերիկան քանի մը պահանջներ կը դնէ Անգլիայէն և Վաղարշայէն՝ հարաւային ասպատակաւոր շուղեմուտի խնդրոյն նկատմամբ : Բայտ երեւմանց , այս խնդիրը դեսպանական բանախօսութեամբ կամ միջնորդ դատաւարաց որոշմամբ պիտի լմբնայ :

Լոնտոնի օսմանեան դեսպան վեսմափայ Միսգիլիս—Պէյքը՝ Յուլիս 40—22 ամսարումով հետեւեալ օգտակար ազգաբարարիկն յուղարկած է բարձրապատիւ Ապի փաշային :

“Մեծապատիւ արքայ Պէօնտ քմիշիւ , որուն պատուէրները մեծ յաջողութեամբ 'ի գործ դրուեցան Անգլիոյ պաշտօնակալներէն երբոր 1861ին տարափոխիլ քուէրան երեւան ելաւ Մեծին Բրիտանիոյ մէջ , հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ ինձ :

“Բրիտան յառաջ կուգայ թոյնէ մի որ հիւանդաց փոխանքին և կղզեանց մէջ կը դառնուի , կը շարունակէր կը տարածեն այս տարափոխիլ ատեն և կապական նախ՝ հիւանդին անկողինը , երկրորդ՝ արտաքին կամ արտաքինոցին ակալը (լազը) : Այս թոյները օգը ելելով՝ կընան խմելու ջուրին մէջալ մանել : Այս կերպիւ , հիւանդութիւնը շուտով կը տարածուի , և կընայ ուրիշներուն հաղորդուի նաև հիւանդները նայողներուն ձեռքէն , եթէ կղզեանքով շարունակուի են : Ուստի քուէրային տարածման առաջը անուրու համար , պէտք է հոգ տանիլ որպէսզի կղզեանքը՝ դուրս ելելու վայրերնին , այնպիսի ամաններու մէջ ընդունուին որոց մէջ ապակա

մնացն զէսր ազգին՝ զօրաւոր և յայտնական : Պիտանի կը ազգին՝ մանաւանդ և ժողովրդայ վիճակին . հաղիւ կրկէր գտեալը Պապականութեան Ստալմորք , որքան և ընդհանրապէս ոչ ծանուան զարժանի նորին . (տիւնա՝ իմէ՝ շնորհալէ ճամբարաւորի ուրու խոստովանել զանկողնութիւն , ասեմք՝ արդի Պապականութեան կրօնաւորներն ըստ ամենայնի : Այս և մեր Պապականութեան , բայց որպէս պատմի թէ Պապականութեան 'ի նախկին դրութենէ տեսլան մերոյ պաշտօնակ , այնպիսի և մարդիկ 'ի բարոյական ճիշդ երաշխաց վտարանշեալ . ոչ առանց անձնաւոր փորձոց ասեմք՝ այլ առեալ զիրաւուն հաւատաւոր 'ի նեղաց առ մեզ արժանից խոցածոց , որոց վերայ գոգժիր զրեալ անտանքն նեղաց , և մինչ ընթերտութեան՝ խմանք զերախտապարտ մեր . . .) . տարազեպ մահ տարաբար Ստալմորքին . . . տիրեալ յամին 1862 :

Տէր զնա վարձատրեաց յայնչաքն կառավարութեան :

Ինչ . Տէր Մեքսիկէն երկրորդ՝ կալիփոսոս , որ կայ և վարէ զիւր անտեղի և անաշխարհութեան , ըստ համարաց և սկզբանց նորա ման եղանակին : Թուի այր խաղաղապէս , բարեպէս , կարգապէս և ժողովրդապէս . ուրում Տէր զէնան երկրորդ և խաղաղական պարգեւաց 'ի պայծառութիւն և կեղեցւոյ , 'ի բարգաւաճութիւն ժողովրդեան և 'ի պարձման ազգի . զորմէ անէս զյեւտապալ ընթաց :

նույն ժամանակ անհետ ընող քիմիական բաղադրություններն մի գտնուի և Վարձեալ հիւանդները նախընտրեն ձեռքը մաքուր պահելու և և ապահանջաւորման լաթերը և անկողինները այրելու և Իսկ ջուրին ապահանջութեան անփառ մնալու համար, եռացնելու և զայն կրակի վերայ և յետոյ խմելու է ։

«Այն տեղումնքը, ուր քուէական հարուածներ ըրած է և կրնէ տակաւին, մարդիկներ սահմանելու է, յանձնելով անոնց որ ամեն օր ապահանջութիւնը անհետ ընեն արտաքինոյնքէն և անոնց ականներէն ։ Սինեոյն հոգատարութիւնը 'ի դործ դնելու է նաւուց համար ։ Որովայնաւորութեան դարման տանելու է շուտով, որպէս թէ քուէական եղած ըլլալ ։ Եթէ այս դոկտրինանքը ընդհանուր կերպիւ 'ի դործ դրուին, քուէական պիտի նուազի և անհետ պիտի ըլլայ ։

«Պէտք է որ այս հրահանգները հրատարակուին ամեն թաղերու մէջ ծանուցման թերթերով, զորս ձեռքէ ձեռք բաժնելու է, կամ պատերու վերայ կպցուցած յայտարարութեան թղթերով ։ Եւ ինքի քուէականը, կիրի (քիւրէճ) քուրիւրը և քուրիւր (որոնք կազմը բաղադրութիւններ են) շատ աղէկ կերպիւ անհետ կընեն ապահանջութիւնը ։ Իսկ եթէ չզրտ, նուեւ ըլլան, ասոնց տեղ կրնայ դործածուիլ քարջասպը զաճըզըզըզը, կամ երկաթի սիւլֆատը, ջուրի մէջ հալեցնելով զանոնք ։ Փայտէ ածուխին քիւլին ևս շատ օգտակար կերպիւ կրնայ դործածուիլ ։

Կ. Պօլսոյ Քուրիէ տ'Օրիան լրագրոյն Օգոստոսի 12 թուոյն մէջ ըստ նոր տուումի՝ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը կարգաւրդէ ։

«Օգոստոսի 10 կէսօրէն մինչև ց11 կէսօրին ըստ նոր տուումի, 290 հոգի քուէական է 518 հոգի քուէական է բռնուեցան, իսկ մեռելոց թիւը 218 է ։

«Այս տարափոխիկ ակտը ակարանաւոր վերայ է ։ Քանզի երէկ և այսօր անոր հարուածները՝ դրեթէ երրորդ մասամբ նուազեցան ։ Շատ գեղեր և թաղեր, ուր քուէական իւր մահաբեր թոյնը սաստիկ կերպիւ տարածած էր, այժմ կատարելապէս ազատ են անոր ազդեցութենէն ։ Կարծեմք թէ քուէական քիւլաւորապէս խաղաղի մէջ կոտորած կընէ այժմ ։

«Չայն մի կը պտրտի թէ քուէական նորէն երեւան ելաւ Աղեքսանդրի մէջ ։ Երկու եղբայրական շողեւաք, Դիպուհ և Սիսիրի-Պահրի կոչուած՝ երէկ կէսօրը երեք ժամ անցած հասան 'ի Պօլսոյ ։ ասոնք անցեալ երկուշաբթի օրը արեւը մարը մտնելէ ետեւ մեկներ են Աղեքսանդրիայէն, և իրենց մեկնելու ժամանակը ամենին քուէական գէպք մի չկայ եղեր ։

«Յիշեալ երկու շոգեհաւերը եկած են, որպէսզի բարձրապատիւ փոխարքային հարէմը առնելով Եւ զիպտոս փոխադրեն ։

«Յիշեալ նոյն Օգոստոսի 6 ամսաթուով ըստ

նոր տուումի՝ հասած պաշտօնական նամակ մի կը ծանուցանէ թէ պարոնայք Սէլա և Վաթիկ նախարարները Աղեքսանդրիայէն են, ուր քուէական սաստիկաւոր վերայ է ։ Ասոնց ճանապարհորդութեան նպատակը ուրիշ բան չէ, բայց միայն ժողովուրդը քաջալերել բարոյապէս և վաճառաւորութեան ներգործութիւնը վերականգնել ։

«Քուէականի մասնաւոր գէպքեր տեղի ունեցան Պոլսոյնայի ու Յիշեալ նոյն մէջ, նամապէս 'իսկ ընդիւր և Սիւլանի մէջ ։

Արտաքին նուազեցումները կը դրեն ։

«Թէպէտեւ քուէականի մահաբեր դորութիւնը օր ըստ օրէ տկարանալու վերայ է, սակայն ընդհանուր երկիւղը այնչափ մեծ է, որ Սիւլանայի մէջ շատ խառնութիւններ զոյգ են, և ծխախոտ վաճառողները՝ գրեթէ ամէնքը իրենց հայրենիքը վերադարձան ։ Արդհետեւ լինանք օգտակար համարուած է այս տարափոխիկ ակտին ժամանակը, այս պտուղին գինը չափազանց բարձրացաւ և մինչև հասաւ 5 դուրուշի վաճառեցաւ ։ այնինչ շարժմի յառաջ հազիւ թէ 10-15 փարա կարծէր ։

«Քուէական տուաւելապէս ստորին կարգի անձանց և մահաւանդ դործաւորաց դատուն մէջ իւր մահաբեր հարուածները կը տարածէ ։ վասնզի անոնց բնական տեղանքը նեղ ու օգը ապահանջաւոր է ։ ուստի կայսերական կառավարութիւնը իրաց այս գծադրութիւնին դարման տանելու համար, պատերազմական երեք շոգեհաւ սահմանեց, որպէսզի դործաւորներէն, բռնակիրներէն և ուրիշ կարօտ անձինքներէն, անոնք որ կուզեն, նոյն շոգեհաւերով կարող ըլլան ձրիաբար երթալու Սիւլան և Ստամբուլի զանազան նաւահանգիստները ։ Այս կերպիւ ժողովրդեան մէկ մեծ մասը Կ. Պօլսոյն հեռացաւ, և դուշէ այս պատճառաւ է որ քուէականի դորութիւնը զգալի կերպիւ տկարացաւ ։

«Սիւլանի մէջ հասած նամակները կը ծանուցանեն թէ քուէական այնտեղ ևս երեւան ելեր է և օրը 18 20 հոգի կը մեռնին ։ Սակայն նոյն քաղաքին մաքրանոցին մէջ այս ակտը մեծ հարուածներ կընէ ։

«Իրապիղոյն քաղաքը մինչև ցայսօր աղատ մնացած էր քուէականի ազդեցութենէն ։ բայց դժբաղդաբար այս տարափոխիկ ակտը այնտեղ ևս հասաւ և սկսաւ 'ի գործ դնել իւր մահաբեր հարուածները ։ վասն որոյ բռնակիրներէն շատերը փախեցան ու գեղերը ապաստանուեցան ։ հետեւեալ քաղաքը դրեթէ անապատ դարձած է այժմ ։

«Արտաքին նուազեցումները ակտիւութեան խորհրդոյն որոշմամբ քառանկիւն շոգեհաւ ամեն նաւերուն համար՝ որոնք քուէական եղած քաղաքէ մը կը հասնին 'ի մայրաքաղաք կամ օսմանեան տեղութեան սր և է նաւահանգիստը, ուր յիշեալ տարափոխիկ հիւանդութիւնը կը տարէ ։

«Քուրիէ տ'Օրիան լրագրոյն 993 թուոյն մէջ հետեւեալ նամակը կը կարգաւրդէ, զոր Յոյն մի դրած է յիշեալ զազդիւրէն թերթին ։

«Մեծարգոյ խմբագիր, ։

«Ի ժամանակի յորում մեծ պտուղեւս մի եկած է Կ. Պօլսոյ բնակչաց վերայ և մեր դժբաղդ երկիրը կաւերէ ու կը կործանէ, և այնինչ լոյր որ ողորմած և բարեւտր անձինքը, կայսերական կառավարութեան սկսեալ մինչև ամենին տկար մասնաւորները, իրենց ամեն ճըղտէրը 'ի գործ կը դնեն, խորապահարկ ըստ չափու կարողութեան իւրոյ, նպաստամատուց ըլլալու համար վշտակալ մարդկութեանը, երեւելի անձ մի որ, 'ի գործ դրած իւր պաշտօնիւր և իւր բարձր կայսերականութեամբ, պէտք էր առաջինը ըլլալ բարեգործութեան այս առաւելի մէջ, այս անձը՝ որ հոգեւոր գլուխ է Յունաց եկեղեցւոյն և գլուխ նոյն ազգայնութեան, այս անձը միայն, կըսեմք, կը քննադատ 'ի ծոց հակաբարեւորական անդադարութեան ։ Քիչիչ պարագայից և ուրիշ ժամանակաց մէջ, երբոր ընկերական ծանր դժբաղդութիւններ ահա դողի մէջ կը ձգնին Կ. Պօլսոյ ժողովուրդը, այն ժամանակները երբոր քուէական և ժամախաղ հազարաւոր զոհեր կընէին, իւր նախորդ Պատրիարքները, Սատուոյ արժանաւոր պաշտօնականները, հաստատուն և աներկիւղ կը մնային իրենց տեղը, և ձեռքերնին եղած դրամը ու առողջութիւննին կը ձգնէին օգնական ըլլալու համար իրենց տառապալի հոգեւոր ոչխարաց ։

«Իսկ այժման Պատրիարքը՝ ոչ միայն հոգ չտարաւ ամենաբարեւոր միջոց մի գործածելու ընդդէմ քաղաքային դժբաղդութեանց որոյ ներքեւ կը ձգնէ մայրաքաղաքի շրջաւոր ժողովուրդը, այլ և անգութ սրտիւ հարկ համարեցաւ մահուան ճիւղին նստաւոր մնալու համար թողուլ զպատրիարքարանը իւր արժանաւոր սինօղովը և Վարչութեան գրասենեակները գոցել ։ Ուստի ոչ միայն աղքատները չեն կրնար երթալ ամենաբարեւոր միջոցային մի խնդրել զժառանգաց բնական ապաստանարանէն, ոչ միայն այս ապաստանարանէն փարա մըն ալ չտարածեցաւ անոնց որ կը մեռնին փողոցները՝ առաւելապէս անօթութեան քան թէ քուէական, այլ և այն աղքատները որոնք ամառական չափաւոր նպաստ մի կընդունէին ազգային սնտուկէն, այս ամիսը չլրացան առնուլ զայն ։ վասնզի պատրիարքարանին գրասենեակները գոց են և դրամարկը խաբէր կողմին փոխադրուած է ։

«Երբոր Պատրիարքը տակաւին 'ի Յիշեալ կը զոտուէր պատուաւոր բժիշկ մի, որ այնտեղ քուէական բռնուեցաները կը ինքնաձեռնաբար անձնաւորապէս թաղար մի, ունկնդրութիւն խնդրեց 'ի Նորին Սրբաւորութեան, խորհրդակցելու համար թէ կառավարութեան սահմանաւոր քանի մը կարգադրութիւնները ինչ կերպիւ 'ի գործ դնելու աւելի օգտակար կը ըլլայ ։ բայց Պատրիարքը պատասխան չուրից թէ ոչ զոր կընդունի և թէ ինքը քուէականի գործոց մէջ չխառնուի ։

«Սակայն թեմական շատ եկեղեցեաց քահանաները կանխիկ տակաւնութիւն կընեն թաղման մի գնդին վրայ օրը (1) ։ Մեռելաթաղները մարդ չեն գտներ որ իրենց վարձը վճարէ աղքատի մը գերեզմանը փոխելու համար ։ իսկ եկեղեցական իշխանութիւնը, որուն միայն կը պատկանի այս բանին տնօրէնութիւնը, թաղման խաղաղութիւնը կը զօրանա ։ Բայց եթէ վաղը կայսերական կառավարութիւնը ելլէ ինքնին կարգադրութիւն մի ընէ սցալիսի գոյթակալական անտեղութեանց դարման տանելու համար, Յունաց կղերը առաջինը պիտի ըլլայ զանգատելու թէ իւր արտօնութիւնները և իւր իրաւունքը չեն յարգուիր Բարձրագոյն Պաշտօնէն ։

«Նամակին հրատարակութիւնը մինչև այս օրս երկնցուցի յուսալով թէ մայրաքաղաքի Յոյն լրագրագետները, որ այս բաները ինձմէ աւելի աղէկ գիտեն, զաշխատութիւն յանձն պիտի առնուն մոլութիւնը դաւաճարեցնելու փոխանակ միջակ տարաբնութեան խնդրակութիւն ընելու ։ Սակայն Օսման լրագրոյն պարկեւոր խմբագրէն 'ի գաւտ, միւս յոյն լրագրիւնքը լուծութիւնը նախաձեռնար համարեցին ։

Ողջունելու յարգանաց մնամ ։
ՅՈՅՆ ՈՄԵՆ
Պէյքոյլու, 10 Օգոստոս (Ն. թ.) 1865 ։

(1) Գլխադրաբար ասոր նման ծանր գանգատները իզմիրի Յոյն կղերիկն դիմ էաւ եղան, ու քաղաքիս մետրապօլիթը՝ մեր բնդհանուր կառավարչին հրաւիրաբօրը պարտաւորեցաւ գեղեկ իջնել, և Երկայ գտնուի իւր պաշտօնատունը այսպիսի ցաւալի պարագայից մեջ ։
Ծ. Խ.

Ի Գալուստ տեառն Մովսիսի երկրորդի արքեպիսկոպոսի, յառաջնորդութիւն Զուղայոյ ։

Մինչ Անդրին խնամք անբաւ առ Խարայէլ ծովանայր, Եղբայրական հոծ երաշխայ՝ անդ 'ի հիւանդութեան զորանայր, Ի լոյս Երմիէ զոգ գետ յափէ յարոյց եհան 'ի հանգէս Կայսրան 'ի ձեռն յանկուսն Սինա՝ Ամրամածինն մեր Մովսէս ։

Որոյ 'ի ձեռն կուտ 'ի գնացան Աստուածայնոյ պահանջով, Ի ցոյց ահիւ սպասեալեաց՝ ազգին խաւար թաղարդից, Անդրոյ 'ի զոյս յաւիտենից տայ տեսանէլ Աստուրէս ։

Ուր 'ի ճարտ մենամարտից սպառազէն քաջ Մովսէս ։

Վսեմն 'ի յաղթ՝ հոգեւոր անտես կոյր 'ի դատուց խաւարին, Ընդ մառախով ամպոյ բարձանց Աստուածախօս պատգամին, Ժիր պաշտօնեաց՝ զեթ զՍրբուոյ՝ սրտան 'ի ճարտն նորս պէս ։

Ո՛վ քան զՍրբուոյն համատարա՞ լուսովն անշնչ՝ մեր Մովսէս ։

Սրբոյն Սրբով հոգեպետեալ 'ի հրաշակերտս ան հրաշից, Տայ հովանի Խարայէլան տարտամ՝ ոգւոյ՝ վայր ուղիւց, Ի չու 'ի ռահ առ 'ի Սիւն բանայսեղան հոգեպէս ։

Ուստիս նորոյ վարդաբարոյ՝ ժիր մաւրութեան հեղ Մովսէս ։

Է՛ր դժուարին ծակիւ մատին Աստուածայնոյ զօրութեան, Հեղքել վանել 'ի պարտ մատնել զԱմրակիւն ռազմ և ջան ։

Ի ցոյց 'ի յոյս Հովուոյ յիտնոյ քաջ խրախոյս հապէս, Տիպար անգայթ հանուրոյ աղագայ տան հեղինակ ինքն Մովսէս ։

Սորին հանգոյն՝ տնտնայնիւր՝ արդ ձեզ մնայ մեծ յոյս մեր, Ո՛վ սրբազան Հովիւ բարի և Առաջնորդ տանըս մեր, Ի բաց վարել զԱմրակիւն մեր թշնամոյ զեղծ հանգէս ։

Հողոյ վիճակ բարեկարգար՝ մեզ օժանդակ տէ՛ր ՄՈՎՍԷՍ ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

Թէպէտեւ Արշալուսոյ նախընթաց թուովը, ըստ օրինակի կ'Պօլսոյ ազգային և օտար լրագրաց, զրուցեցինք թէ մեծարդոյ տօթթօթ Յակոբ Էֆէնտին քուէնայէն բոնուելով մեռաւ, բայց ուրախ սրտիւ կը ծանուցանեմք այսօր թէ այս լուրը սխալ է, և թէ յիշեալ Հայկազուն բժիշկը, գոհութիւն Աստուծոյ, քաջառողջ վերադարձաւ և կը իր սովորական առնչութեամբ կը շարունակէ՝ կառավարութեանէն իրեն յանձնուած պաշտօնը քուէնայէն բոնուելու ազգաբաժնի հիւանդաց բարենախանձ եռանդեամբ դարձնան տանելով:

— Յաւալի է մեզ սակայն ծանուցանել, թէ յիշեալ սոսկի ախտի առ Աստուած փոխեցաւ 'ի խաղաղ մեծապատիւ Մկրտիչ աղան 'Կ. Մովսէսեան 'ի հասակի գրեթէ 60 ամաց: Այս պատուական և առաքինի անձը, որ մայրաքաղաքի Հայ սեղանաւորաց զխաղաղութենէն մէկն էր, իւր ճշմարիտ ազգասիրութեամբը, ամբիժ վարուքը և ուսումնասիրական դովելի եռանդեամբը, սիրելի Հանգիստացած էր բոլոր ազգին առջև և Ուստի այսպիսի բարեբար երեւելի անձի մը մահը՝ ազգային մեծ կորուստ մըն է. ուրուն վերայ իրաւամբ կողբան բոլոր Հայերը, և հանգուցեղոյն ազնիւ գերեզմանը ու բազմաթիւ ազգականները:

— Լրագրոյ նախընթաց թերթովը ծանուցեցինք օսմանեան ուսումնասիրական նոր ընկերութեան մը հաստատութիւնը: Այս ընկերութեան ատենապետ կարգեցաւ վսեմափայլ Միւնիք Էֆէնտին, որ Բարձրագոյն Կրթան առաջին թարգմանն է: Վսեմափայլ Կատրիք-Պէյը, որ օսմանեան թղթատարութեանց վերատեսուչն է, մեծապատիւ Չամչեան Յօհաննէս Էֆէնտին՝ որ ընդհանուր արժէթիլոց վերատեսուչ օգնական է, մեծապատիւ Վահան Էֆէնտին՝ որ ատենապետի երկրորդ ատենին նախագահն է, մեծապատիւ Սաքալեան Յօհաննէս Էֆէնտին՝ որ Բ. Կրթան տպագրութեան սեփական վերատեսուչն է, և ուրիշ շնորհաւոր պաշտօնատարներ անդամ անուանեցան յիշեալ ուսումնասիրական ընկերութեան:

— Պոստոսի 2ին կէսօրէն մինչև նոյն ամսոյն 3 կէսօրին, քուէնայէն 110 հոգի ու քուէնայէն 335 հոգի բռնուեցան և 207 հոգի մեռան: Կախնթաջ օրը մեռնողներուն թիւը 275 էր, և Յուլիսի 30ին կէսօրին մինչև նոյն ամսոյն 31 կէսօրին՝ քուէնայէն 109 հոգի և քուէնայէն 732 բռնուած էին ու 289 հոգի մեռն էին: Ուստի ինչպէս կը տեսնուի, այս տարափոխիկ ախտը օրըստօրէ տարանալու վերայ է:

— Ամենապատիւ տէր Պօլսոյ սրբազան Պատրիարքին կողմանէ անցեալ շաբթու շրջաբերական նամակ մի յուղարկեցաւ մայրաքաղաքի ամեն թաղական խորհրդոյ, աղաչելով զանոնք որ հարկաւոր եղած միջոցները 'ի դրոժ գնեն, և իւրաքանչիւր խորհուրդ ձեռքէն եկածին չափ հող տանի միւլթարելու իւր թաղին աղքատ ազգայինները՝ դրամական և ուրիշ օգնութիւններ բաժնելով անոնց:

Այս ազգաիրական հրաւիրանց համեմատ, 'կը լսելովք թէ Պէյօղլուի, Օրթաքիլի, Խասղեղի, Սամաթիայի և ուրիշ գեղերուն թաղական խորհուրդները, կարելի եղածին չափ, ամեն կերպիւ օգնութիւն կընեն կարող ընտանեաց և աղքատաց: Ստոյգ է որ այսպիսի ցաւելի պարագայից մէջ մեծ փութեամբով մի չեն կրնար մատուցանել անոնց, այսու ամենայնիւ այսչափ ալ դարձեալ շնորհակալութեան արժանի է:

«Փարիզէն Յունիս 30 թուով գրուած նամակ մը կը ծանուցանէ թէ արժանապատիւ տէր Յօհաննէս Հիւնքեարպէյէնտեան քահանային ջանքեր և հոն գտնուող բարեսէր ազգայնոց ու մանց ձեռնառութեամբ հայկական մատուռ մը հաստատուել է Փարիզի Պուլլառ Մօն Բառնաս ըստած փողոցը թիւ 130, և Յունիս 27ին կիրակի օրը, որ էր տօն գիւտի տիպի Ս. Աստուածածնի, առաջին Ս. պատարագը մատուցուել է ըստ ծիսի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ:

«Մատուռն առայժմ երկու տարուան համար վարձուած է 1600 ֆրանքի. զոր մեծ մասամբ վսեմ. Արք. և Աղաթոն Էֆէնտիները շնորհք են և իսկ եկեղեցական կահուց և զգեստոց մասին, զերա. Թէոդորեան Սարգիս վարդապետն իր քով գտնուած

եկեղեցական սպասները տուել է, մնացեալն ալ տեղւոյն բարեսէր ազգայնոց շնորհիւ պատրաստուել է 1600 ֆրանքի չափ ծախիւք: Փարիզ գտնուող գրեթէ բոլոր ազգայնոց, Երամեան և Կուպրեան ընտանիք և երկուք ալ գաղղիացիք ներկայ գըտնուել են առաջին Ս. պատարագին: Միայն գեր. Թէոդորեան Սարգիս վարդապետը չէ կրցեր ներկայ գտնուիլ հիւանդ ըլլալուն պատճառաւ:

«Գովութեան և շնորհակալութեան արժանի է արքաբն արժանապատիւ Հիւնքեարպէյէնտեան քահանայն, որ առանց կ'Պօլսոյ ազգայնոց և Վարչութեան միջնորդութեանը զիմելու և հոսկէց նուազ սպասելու, յաջողք է հայկական մատուռ մը հաստատուել Փարիզի պէս քաղաքի մը մէջ, ուր այսպիսի կրօնական հաստատութիւն մը բաւական ծախուց կարօտ և մանաւանդ այլեւայլ գծաբարութեանց ենթակայ է»:

ՄԱՍԻՍ

ՅԱՆՔԻՆ ԵՒ ԵՄԻՔԻՆ

Զմիռնիս, 7 Օգոստոս:

Մեր վերջի թուովը, քուէնայէն շաբթուան մը մէջ մեռնողներուն թիւը 285 նշանակած էինք: Կը յուսայինք թէ այս սոսկի տոտին գործիքին տարանալու վերայ է: Մեր յոյսը, գոհութիւն Աստուծոյ, 'ի դրեւ չէրու: Քանզի Յուլիս 24ին մինչև 30, այսինքն եօթնէ կի մը մէջ ամեն ազգի մեռնողներուն թիւը 196 իջաւ. և այս եօթնէ կի մէջ, այսինքն Յուլիս 31ին մինչև Օգոստոս 6, միայն 126 հոգի մեռան, որ ըստ օրէ մեռնողներուն թիւը նուազելով. որոց մասնաւոր ցուցակը կը գնեմք այստեղ, զոր ընդունած ենք քաղաքիս ատուղթութեան պաշտօնատեսն:

Յուլիս: Տոհմ, Զոյն, Հրեայ, Հոյ, Ֆրանկ, ամենը	31	6	44	4	0	1	25
Օգոստոս:	4	4	4	0	0	5	43
	2	0	10	5	4	6	25
	3	0	13	6	4	3	23
	4	4	6	9	4	4	21
	5	4	9	0	0	2	12
	6	4	5	0	0	1	7
	43	61	24	6	22	123	

Սիրելի է մեզ հաւատալ, թէ Արշալուսոյ յաջորդ թերթովը կարող պիտի ըլլա՞նք աւետելու մեր ընկերացոյց թէ այս տարափոխիկ ախտը բոլորովն անհետ եղած է իւրմիջին:

— Շնորհալոյ դէպքերը, քանի մը օր միջոցաւ, քուէնայէն 1—2 մեռնողներ պահուս չեն. բայց Պոստոսի գեղը այս շաբթու օրը մինչև 8—10 հոգի մեռան. բայց երկու օրէ 'ի վեր լսան մը չկայ:

— Իւրմիջին Հայ ժողովուրդը խիստ ցաւալի կ'ըրտատէ ըրտա անցեալ ամսոյ մէջ: Մեծապատիւ Վահան Պէյօրդ աղան, որ ազգային նախորդ Թաղական խորհրդոյն անդամ ու ազգասէր երեւի անձ մըն էր, քանի մը ժամուան մէջ քուէնայի սոսկի հարուածով մի տա Աստուած փոխեցաւ 'ի Կեօղմիկի:

Հանգուցեալ հաղիւ թէ 40 տարեկան էր, և իւր աղնիւ բնաւորութեամբ, ազգաստասէր զգացմամբ և բարեպաշտութեամբ ազգին սէրը ու համակրութիւնը ձեռք բերած էր: Ուստի մեծ ցաւ պատճառեց ամենուն՝ անոր այս տարածում մահը. որուն վերայ անմիջապէս կողբան իւր բազմաթիւ ազգականները, իւր մեծարդոյ եղբարը իւր աղնիւ ընտանիքը ու զեղարդոյ զակները:

— Սմայս 3—15 երեքշաբթի օրը, Կարպէն Երրորդ զին տնտեսութեան հանդէսը սովորական վառաւաճութեամբ կատարուեցաւ: Գաղղից հիւպատոսարանը: Կոյն օրը, յիշեալ տէրութեան ընդհանուր հիւպատոս մեծաւոր Պէյօրիլլոյ կոմը, փոխանակ իւր զինաւոր ազգայնոցը հայկերոյ մը ընկելու ըստ սովորութեան, հող տարաւ մորթաւթաբար միւլթարելու ամեն ազգի տղարանները, խաչիլ՝ բրինձ և ալիւր բաժնելով անոնց:

— Իւրմիջին Անգղիոյ հիւպատոս մեծաւոր մօսիւ Ռ. Վ. Քլեմէնթիս անցեալ շաբթու գրամական օգնութիւններ բաժնեց Անգղիոյ հիւպատոսարանին կարօտ ջրհանակիրներուն:

— Կ. Պօլսոյ նախորդ Պատրիարք ամենապատիւ տէր Սարգիս արքեպիսկոպոսը անցեալ շաբթու իսկիւստութեան մէջ առ Աստուած փոխեցաւ: Կոյն Սրբազնութեան յուղարկութեան հանդէսը, իւր բարձր ատնանքին արժանաւոր սրտաւոր և հոգեւոր զուարէս

բութեամբ կատարեցաւ: — Սղեքսանդրիոյ Օղոստոսի 3 ամսով ուղ կը գրեն թէ քեզեան տնէտ եղեր է թէ յիշեալ քաղաքը և թէ 'ի Պաշկի: Վստահութիւնը սկսել է վերահաստատուիլ Եղայոսոսի մէջ և աւետարար իւր սովորական շարժումը ւստանալու վերայ է եղեր:

— Անքոնայէն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն, թէ Յուլիսի 28ին 83 հոգի քուէնայէն մեռն էին և հետեւեալ օրը մեռնողներուն թիւը 57 է եղեր:

ՀԻՒԱՆԳԻՆ ԲԱՐԵԿԱՍԸ

ԴԵՂԱՆԱՏԸ ՀԱՂԱՅԻՆ

ՋԱԼԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԳԻՆԻՆԵՐ

Մարդոց չղացին գրութեան (հեթեհ) շատ յոյսած ըլլալը սոսկալի ախտ մըն է և զիցիւրուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ զբոլորութիւնը վշտալի է յոյժ. փասն զի մեր գտնելու է անոր զեղը: — Միակ դեղը այս է. քիչ խմ գինի, զարեջուր, և ողեղի ըմպելիք. և աւելի ազգի կըլլայ որ բոլորովն հեռանա տնոցմէ, և ամենեւն լիմուս. նմանապէս խաչի մի խմել, և անոր տեղ թէթեւ թէթով (չս) գոհ կ'եղի: Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ, ամեն դէպք իմ գեղահաստեւ երեք կամ չորս հատ կըլէ, և Շատ միւս կէր և համեմունք (սուշ) հեռի կեցիք: Եթէ այս օգտակար կանոնները չձգու թեամք 'ի գործ գնելու ըլլաւ, միայն շուտով պիտի հանգստանայ, մարմնը առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մեռնա թէ ջրաց շարժումն ունեցար:

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԵՐ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կողմնորդ չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլալ, թէ քաղաք կամ աւազը երկիւմանց կը հասնին կամ թէ աւանց մէջ ցաւեր կը զոյրանան մէջքին համապատասխանած մասը: Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հօլ օտէի գեղահաստեւը անուռ տեղաւ հրահանգաց համեմատ և անոր սպեղանիով շուփել երկիւմանց վարի կողմը անկողին մանկելու ժամանակը: Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցուի, այնինչ աւելի գեղեցիկ գործ տեղը գործածուած պիտի ըլլայ:

ՍՏԱՄԻՔՍԻ ԼԵՐԵՆԻԸ

Որ և է գեղ մի չկրնար ստանալ գործիքին նորոգել և աղեկցնել զայն շուտով՝ ինչպէս այս գեղահաստեւը, որոնք անբարեխաւսութեան կամ վատթար կերակուրէ պատճառաւ բոլոր թերթութեան կը վնասն և կը հասնին 'ի Եւրոպ (հեթեհ) ուրուն գործողութիւնը կը կարգաւորեն. զիցիւրուն սաստիկ ձգտան (սքաւ) գեղեցիկ մէջ քրմնէլի ներդրութեան մի ունի և Եւրոպ ու ստանդարտ ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բռնէ:

ԲՈՐՈՒՄԻՍԻ ԹՈՒՔԱՆԱՅԻՑ (ԴՈՒՄԻՒՄ) ՀԵՂ ԵՒ ՀԵՐԵՆԻՍ

Շնչաւորութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն ախտն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վատագուր է: Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նշանները կրնան միշտ կարգաւորուիլ. Հօլ օտէի հաշակաւոր գեղահաստի միջոցաւ: Ասոնք շուտով կը գործունեն արեան ուր և է աւաժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թմրեն յինչ խցուած շնչառակները, կը բարեխաւսեն շնչաւորութեան սաստիկ արագութիւնը և կարգութիւն կուտան շնչառիցին ու թորելուն գիւրութեամբ ու կուսնաւորապէս դործելու: Այս գեղահաստեւը՝ իրենց մարդկային գործիքները կը արեւն արեւը ամեն աղակցով թիւնենէ, և այս եղանակաւ կը գործեն զգործիքն (հեթեհ) ընդհեմ ծիւղա կան ախտի, շնչառելութեան, և ուրիշ թերացի տկարութեանց:

ՏԱԼԵՑԵԱԼ ՄԵՐԻՒԱՅԻՆ ԲԱՂԱՅՈՒԹԻՒՆԵՐ

Տկարութեան, թուլութեան և ջրացուական դէպքերուն մէջ, որոնք որ և է քանակաւ կամ գերազանց չափազանցութեան յաւաք եկած են, այս գեղահաստից պլլլլլլ և նորոգէ ներդրութեան մեծապէս օգտակար է. քանզի մարդութիւնը կը վերահաստատուի, մարմնոյն ամեն հիւանդութեան թափումը կը կանխուի, ջրալից գործիքները կը գործեն, հիւանդին միայն կը յարգաւել և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ:

Հօլ օտէի գեղահաստեւը ամենեւն օգտակար գեղերն են հետեւեալ հիւանդութեանց համար:

Շնչառելութիւն,	Յօլացաւութիւն,	Թորացաւութիւն,
Միւլթային ախտ,	Տեւաւաւութիւն,	Յար օրովայնի,
Իրիթ (սքաւ),	Ջրաղբութիւն,	Միջաղբութիւն,
Հարբուցի,	Կանաւորութիւն,	Բորբոքում,
Օրիւրական ախտ,	Կաւուկի,	Կաւը ընդկրաց,
Թանջ (սքաւ-սքաւ),	Բարախիւն սրտի,	Նկանոնութիւնը կա-
Խաղլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միջա-	նանց,
Վերնաւորութիւն,	նոցի,	Մորթային հիւանդու-
Լեղիկ հիւանդութիւն,	Գլխացաւութիւն,	Թիւրք,
Փողացաւ,	Լիւրդութեան ախտ,	Խցողութիւնը:

Այս գեղահաստեւը, որ կը շնչուի քիչ չէն անձաւ կան վերատեսութեամբ, կը փածուան իւր գործարանը 'ի Լոն-տոն, Եթէ կը կուտած թաղը թիւ 234, 'ի գին 1 և 1/2 շաբթու-նի, 2 3/4 և 4 1/2 շաբթու տուիլ, ըստ մեծութեան տուիլ:

Պիտեւ արման է որ սպեղան հրահանգներ կան ամեն լեղաւոր, որոցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տու փն մէջ 'ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ:

Խմբագիր—ալի քաղաքային,
Դ. Կալա Կ. Պաշաղալի: